

מאמר ראשון העוסק בתורה לשמה

א

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו. נקרא ריע אהוב אהוב את המקום אהוב את הבריות וכו' ומלבשתו ענוה ויראה וכו' ונהנין ממנו עצה ותושי', ונותנת לו מלכות וממשלה, ומגלין לו רוי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכו' שאינו פוסק וכו' (אבות פ"ו). צריך להגדיר מהו עסק התורה לשמה, ולמה אינו אומר כל העוסק בתורה לשמו ית'. עוד יש להבין במאמר ר"מ שזוכה לדברים הרבה, וחשיב ואזיל כל הני מעלות, שבדאי יש בזה קו כללי לכל הענינים הללו, ואינו צרוף סתמי של כל הדברים הטובים, אלא יש בהם מקור ושורש אחד הקשור בעסק התורה לשמה, ולמה דוקא העוסק בתורה לשמה זוכה להם יותר מבקיומן של כל המצוות. ובחז"ל איתא (סוטה כא.) עה"פ כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו), תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, משל לאדם שהי' מהלך באישון לילה ואפלה, ומתיירא מן הקוצין והפחיתים, ומן הליסטים, ואינו יודע באיזו דרך מהלך, הדליק את הנר ניצל מן הבורות והקוצים, ועדיין מתירא מן הלסטים וא"י באיזה דרך, כיון שהאיר היום ניצל מכולם. ויש להבין מעלת התורה יתר על המצוות שהיא בבחי' האיר היום.

והנה אחז"ל (ב"ר ח) אלפיים שנה קדמה תורה לעולם. עוד איתא (שבת פח.) תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם מקבלים ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אחזיר את העולם לתוהו ובוהו. להבין הקשר של קיום העולם עם התורה, י"ל ע"פ המובא בספיה"ק בשורש הלשון בריאת העולם שהוא מלשון העלם, שכל העולמות העליונים גבוה מעל גבוה כולם מאירים ומזהירים מאור אלקותו ית"ש, ואותו דבר בעצם גם בעולם החומרי הזה, שמלוא כל הארץ כבודו, אך כדי שתהי' בחירה בעולם הזה אור אלקותו ית' הוא בהעלם. והמביט על עניני

עוה"ז בעינים חומריות, רואה רק חומר וגשם עב המסתיר ממנו את אור אלקותו ית', ואינו רואה את הבורא ית"ש שמלא כל הארץ כבודו מחמת החומר המסתיר אור עליון. וכנגד זה היא אור תוה"ק שהיא מאירה את ההעלם, ובאורה יביטו בעינים רוחניות לראות אור אלקותו ית' המסתתר בתוך ההעלם ואין עוד מלבדו. ההעלם החומרי של העולם הוא בחי' צמצום, שכל חומר הוא מצומצם בהיותו מזוגר ומוגבל, והארת ההעלם לראות את א' מסתתר בתוך ההסתרה, היא יציאה מצמצום למרחב אין סופי גבוה מעל גבוה. וזה כח התורה הק' המאירה כל מחשכים, ומוציאה את האדם מכל הצמצומים שהוא שרוי בהם למרחבים אין סופיים. ולכן התורה היא קיום העולם, ומשו"כ אמר הקב"ה שאם אין מקבלים ישראל את התורה, ולא יהי' הכח העילאי של התוה"ק לגלות את ההעלם שבתוך העולם לראות אור עליון, אחזיר את העולם לתוהו, אין לו קיום לעולם.

וע"ז אחז"ל (תנחומא פ' נח) שאותו אור אלקות ששימש ביום הראשון, שאדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו, לא הי' העולם כדאי לו, ועמד וגנוו לעמלי תורה. ע"י לימוד התוה"ק זוכים לאור אין סוף המאיר מסוף העולם ועד סופו, היינו שמאיר את כל עניני העולם. ולכן כתיב נר מצוה ותורה אור, והמשילו חז"ל המצוות לנר המצילו מן הבורות אבל אין מצילו מן הליסטים, הם הם כוחות הטומאה המסתירים מיהודי את אור אלקותו ית' הממלא את כל הבריאה, ורק ע"י אור התורה שהיא בחי' האיר היום, אז תאיר ארץ מכבודך, ע"י התוה"ק נהי' עולם התיקון ורוח הטומאה אעביר מן הארץ. ולכן נקראו הסנהדרין עיני הקהל (ויקרא ד), כי כל אברי האדם הם מוגבלים, ואילו העינים מסוגלות לראות מרחבים. ע"י כח התורה הרי הם בבחי' עינים, יש להם מבט לראות מרחוק מסוף העולם ועד סופו, ולא שולטים עליהם כוחות הס"א המסתירים את אורו ית'. וע"ד שאמר דוד המלך הללו את ה' מן השמים וגו', הללו

ג.

וע"פ האמור יש לבאר ענין תורה לשמה, דהנה משמעות לשמה היינו לשם יעודה ותפקידה, וכל' הספרי (עקב יא) עשה דברים לשם פעולתם, שלומד כדי שכח התורה יחדיר בו אורו ית"ש להאיר לארץ ולדרים באור א', ולהאיר בתוך עולם שבו אור א' בהעלם ותהו ובהו, שזה יעודה ותפקידה ורצון העליון בנתינת התורה לעוה"ז. וכמשמעות לשון חז"ל הנו' שתנאי התנה הקב"ה עם מע"ב, שאם אין מקבלים ישראל את התורה אחזיר את העולם לתהו, שאין קיום לעולם שנעלם ממנו אורו ית'.

ובזה יבואר מאמר ר"מ כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו. ע"פ האמור שאין ערך לעולם שבו נעלם אור אלקותו ית', שאז הוא עולם התהו, ורק ע"י תורה לשמה ממשיכים את אור א' ית' בתוך העולם הזה, א"כ כל העולם כדאי הוא לו. וגם זוכה לדברים הרבה כדחשיב ואויל, שהקו כללי הוא בכלום, דהנה ההפרש בין אור לחשך, כי חשך בחינתו צמצום, שאינו רואה שום דבר זולתו, וכל עולמו נע סביב לדבר המצומצם ביותר, סביב עצמו. ואילו אור הוא יציאה מן צמצום למרחב, שרואה למרחקים, ואם אמנם ראי' טבעית גם היא מוגבלת ומוגדרת, אבל זה שזוכה לתורה אור, לראות באור התהו"ק את אור אלקותו ית' שבתוך כל הבריאה, המבט שלו הוא ראי' אין סופית, ורואה באור זה מסוף העולם ועד סופו. ולכן זוכה ע"י עסק התורה לשמה לכל הדברים הללו, נקרא אוהב וריע אוהב את המקום ואוהב את הבריות וכו', כי ע"י שלומד תורה לשמה יש לו מבט שכולו אומר מרחב, רואה את הבורא הגדול והקדוש, ומסוגל לאהוב אותו ית' ולאהוב בריותיו שברא, ובניגוד להולך חשכים ואין נוגה לו, שהיות שראיתו מצומצמת ואינו רואה רק את עצמו, אינו מסוגל לאהוב זולתו. וכן מלבשתו ענוה ויראה, כי הווכה לראות באורו ית' ורואה גדלות הבורא בא עי"ן לשפלות עצמו, שרואה כל אפסיותו, ומה נחשב הוא מול גדלות הבורא, וכמו שנאמר במשה (במדבר יב) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר ע"פ האדמה, שמתוך שתמונת ה' ביט (שם) זכה לענוה יתירת. ומתוך הראי' בגדלות הבורא בא ליראה את ה' הגדול והנורא.

את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות וגו' התרים וכל גבעות וגו', שהוא זכה לראות אורו ית' מכל הבריאה מן השמים ושמי השמים, ומן הארץ ומהתנינים וכל תהומות וכו', מהכל מתהלל ומתברך הבורא ית', ורואים כח הפועל בכל הנפעל, והוא ע"י הכח של תורה אור.

ב.

וכתב הרמב"ם (הל' רוצח פ"ז) תלמיד שגלה לעיר מקלטו, מגלין לרבו עמו, שנאמר וחי עשה לו כדי שיחי', וחי בעלי החכמה ומבקשי' בלי תלמוד תורה כמיתה חשובין עכ"ל. והיינו כי בלי תלמוד תורה לא מאיר עליהם אור אלקותו ית' וחיים כאלו כמיתה חשובין. כמו שאחז"ל (גדרים סד:) סומא חשוב כמת, היות שאינו רואה אור הרי הוא בשיא הצמצום ואינו מרגיש זולתו וה"ה כמת. וההפרש בין ע"ה לת"ח כיתרון הפיקח על הסומא. הע"ה הוא כסומא, שהחומר מסתיר ממנו את אור אלקותו ית' הנמצא בתוך כל הבריאה, ובראיתו המצומצמת רואה רק את עצמו, והת"ח אור התורה מאיר בו לראות את אור אלקותו, ורואה באופקים אין סופיים מסוף העולם ועד סופו, ומבטו על עולם ומלואו הוא מבט רוחני עילאי בלא צמצומים והגבלות.

ועל זה אחז"ל (קדושין ל:): בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין. עיקר כח היצר לצמצם ולסנוור ראייתו של אדם לראות אך את החומר ונפשו הבהמית, ואין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות (סוטה ג.), ובראתי תורה תבלין, שבאור התורה המאירת עינים רואה אור אלקותו ית', ומשיג מבט אחר על כל הבריאה, ועד שכל עיני תאוות עוה"ז הכל הבל, ומרגיש את הכיעור שיש בתאוות נפש הבהמית, כמאמר מרן זי"ע בבית אברהם בפ"י במית' לי נהורא ותחפי לכון בהתא (אקדמות), בעת שהקב"ה מאיר ליהודי תכסה אז חשכות ובושה את כל עיני תאוות עוה"ז, ורואה אפסיות כל הדברים שבנ"א רודפים אחריהם. האור הזה הוא התבלין שיש בתהו"ק נגד יצה"ר, שבלעדיו אחזיר את העולם לתהו, העולם כולו הוא עולם התהו.

ואך כדי שיהי' עולם הבחירה עבים מכסים אור אלקותו ית', ותאוות ותשוקות עולם החומרי מחשיכים עיני האדם שלא יראה אורו ית', וכל ראייתו של אדם מצטמצמת באופק צר עד שאינו רואה אלא את עצמו, כדוגמת בהמות וחיות שרואים רק את עצמם ואת האבוס מקור אכילתם. והנה ראייתו של אדם תלוי' לפי מצבו ומעמדו. אם נמצא בתוך הבית, אינו רואה רק את הבית והנמצא בתוכו, ואם יוצא לרחובה של עיר רואה מרחבים יותר גדולים, וכשמתרומם מעל פני הקרקע לגובה מתגלים לפניו מרחבים עצומים. וכל מה שמתרומם יותר ורואה מרחבים האין סופיים רואה מתוך מבט זה את כל אפסיותו. כמ"כ גם במבט רוחני, כל מה שהאדם יותר מצומצם כל מבט שלו היא בראי' מצומצמת, וע"ד שפירשו צדיקים מאה"כ (תהלים קטו) עינים להם ולא יראו, אם העינים רואים להם לעצמם פ"י את 'עניניהם החומריים לא יראו באורו ית'. רק ע"י שמתנער האדם מהחומר ומתרומם ומתעלה יותר ויותר רק אז רואה את אפסיות עניני עוה"ז ומתחיל לראות באורו ית', וכמבואר זה כוחה של תורה כמרומז בדהו"ל שהאור שנברא ביום ראשון גנוז לעמלי תורה, שע"י התוה"ק זוכה למבט עילאי על כל היצור, ומאירה עיניו לראות אפסיות עוה"ז וגדלות הבורא א"ס ב"ה.

ועל זה מרמז הפסוק אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם, פ"י התורה גיתנה לכם מתוך מבט שמימי, כמו מי שנמצא בשמים ומביט על עולם השפל ותאוותיו, ורואה כי הכל הבל הבלים. ובבחי' זו היתה קבלת התורה, שע"י תוה"ק יש אפשרות לאדם להביט על עולם ומלואו במבט שמימי, ועי"ז לחיות חיים שמימיים.

ועוד יש בו במבט השמימי שניתן להם בקבלת התורה, שהוא למעלה מהנפש הבהמי, ולמעלה מהמקום והזמן, וע"ד מאמר מרן מוהר"ש זי"ע כי בשעה שהאדם מתעלה לדרגת למעלה מהזמן, רואה ברגעים את מה שרואה אדם השרוי בתוך מסגרת הזמן במשך עשרות בשנים, כח עילאי זה נמצא בתוה"ק, שהיא למעלה מכל מסגרת נפש מקום וזמן, וכתוב עליה (איוב יא) ארוכה מארץ מדה ורחבה מגי' ים (עירובין כא).

ואתו דבר יש לפרש בהא דזוכה שהתוה"ק נותנת לו מלכות וממשלה, כי הנקודה העיקרית של גדלות האדם הראוי למלכות וממשלה, הוא המבט הרחב, שיוכל להקיף את כל עניני המלוכה, ושמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר (משלי כה), ואדם מצומצם אינו מסוגל לזה. והלומד תורה לשמה זוכה כאמור למבט הרחב ביותר. וכן מגלין לו רזי תורה, בכלל רזי תורה הן סודות התורה עצמן, והן סוד הבריאה ועולמות עליונים ותחתונים, דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ובאור הגנוז לעמלי תורה צופה ומביט באור אלקותו ית' במבט אין סופי, ונגלין לו רזי התורה. גם ענין נהנין ממנו עצה ותושי' תלוי בזה, כי יסוד הרמה השכלית הדרושה לעצה ותושי' הוא מבט רחב, לראות את הבעי' הנידונית לכל צדדי', ורק איש כזה יכול להחליט ולייעץ. אבל מי שמבטו מצומצם, גם אם יהא חכם ונבון אינו בעל עצה טוב, כי אינו רואה את המצב מכל הצדדים. כיו"ב שאר כל המדריגות, כגון צנוע וארך אפים, הכל נובע מתוך זה שרואה באור אלקותו ית' הגנוז בתורה, ורואה בגדלות הבורא, שאז מבטל ישותו האפסית אליו ית"ש, והוא בעיניו אין ואפס, ולכן הוא צנוע, אינו מבליט ישותו על הבריות, והוא ארך אפיים ואינו כועס, ששורש הכעס אנכיות וישות כידוע. והקו הכללי בזה שע"י אור התורה זוכה לראות את אורו ית' בכל הבריאה ויוצא מן הצמצום למרחב.

ד.

על פי הדברים יש לפרש במאה"כ (שמות כ) אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם, שיש להבין מה המעליותא המיוחדת בזה, מה חשוב מהיכן דיבר אחר שהי' בבחי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו (דברים ד), ונפתחו כל ז' הרקיעים וראו כי בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו (רש"י שם). ובמפרשים הקשו ע"פ זה, הלא כתיב וירד ה' על הר סיני (שמות יט, ועי' רש"י), ומשם דיבר ולא מן השמים. וי"ל שמרומז בזה ע"פ האמור, דתכלית הבריאה שבתוך העולם השפל הזה ירגיש יהודי אור אלקותו ית', דלית אתר פנוי מיני ומלוא כל הארץ כבודו.

ה.

ועל הכח הזה אחז"ל (קדושין ל:): בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין. חז"ל קבעו, שהתורה היא התבלין היחידי נגד יצה"ר, שאם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרין בידו. כי עיקר ענינו של יצה"ר אינו להסיתו לתאוות רעות, כי בעת שיש בהירות לאדם ורואה אורו ית' המאיר לארץ ולדרים, וכי הוא עומד עליו ורואה במעשיו, הלא בשום אופן לא יעבור את פי ה', וגם עצם התאוות נמאסים בעיניו, כי מרגיש את כל הכיעור שבדבר. אלא עיקר נשקו להסתיר ולהחשיך עיני האדם מלראות בכבודו ית', וכשאינו רואה אור וכחות החושך משתלטים עליו עושים בו יצריו האפלים כחומר ביד היוצר. ולכן התבלין העיקרי נגד היצה"ר, שייפתחו עיניו ויראה אור, ואז הוא עצמו יברח מכל פיתויי יצה"ר על תאוותיו ותשוקותיו, וכמאמר צדיקים שאת החושך לא מגרשים בכח אלא מדליקים אור והחושך בורח,

ומעט אור דוחה חושך הרבה אם בראתי יצה"ר שכוחו הסתרת אורו ית' מן האדם, בראתי לו תורה תבלין, שכח התורה אורו של עולם להחדיר אור בתוך האדם. ומזה משמע שאין עוד כח טוב נגד היצה"ר להחדיר אור כמו התוה"ק.

והיות וזה הכח חזק ביותר נגד יצה"ר, מתגבר היצה"ר ביותר לרפות ידי אדם מלימוד התורה, אם לבטלו מתורה, ואם אפי' מתחזק ולומד תורה, להטיל בו מחשבות פסולות, ולצמצם ולטמטם מוחו ולבו. ויש לפרש כי זה הי' ענין הקולות והברקים קודם למתן תורה, ע"ד דאיתא שהאריו"ל בעת שהיתה לו קושי' בלימודו הי' צועק ומרעיש מאד, והסביר, כי ענין קושי' הוא כח הקליפה המסתירה אורו ית' בענין הזה שלא יבינותו נכוחה, וע"כ צריך לשבר את הקליפה בקול רעש גדול. כמ"כ גם אצל כל אחד לפעמים צריך לקולות וברקים בלימודו, שאם אבן הוא גמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, עד שיזכה לראות בבהירות אור התורה.

מ א מ ר ש נ י

העוסק בתורה לשמה (ב)

א.

בה למטה, אור הוא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנוי מרומים גנוי הבורא ית' בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בו, והוא דבר החכם ותורה אור, אור ממש ולא חכמה. ובהיכנסה בנשמתו יכנס אור בהנשמה כאשר יכנס אור השמש באחד הבתים וכו'. וכן התורה נמשלה לאש, והוא בדקדוק גדול כאשר תראה הגחלת שאינה מלהיבה והשלהבת בתוכה כמוסה וסגורה אשר בהפיח בה תתפשט ותתלהב וכו', כן התורה אשר לפנינו כל מלותי' ואותיותי' כמו גחלים הם כאשר בהצית אותם כן וכו'. ומי שישתדל לעסוק בה אז תתלהב מכל אות שלהבת גדולה וכו' כי כל האותיות שאנו רואים בתורה כולם מורים על כ"ב אורות עליונים המזהירים על האותיות וכו' אך אין מגיע לנשמת הרואה את האותיות ההם אלא אור סתום כמו

על יסוד הדברים שמשמעות ענין תורה לשמה, הכוונה שלימודו לשם תכלית יעודה ותפקידה של התוה"ק, י"ל עוד בהגדרת תכלית התורה, ע"פ מש"כ הרמח"ל בראש הקדמתו לספר קל"ח פתחי חכמה וז"ל: יוצר האדם ומנהיגו הוא עשהו ויכוננהו להבין ולהשכיל השכלה יותר גדולה ממלאכי השרת, וכאשר יחפוץ בתבונה ע"פ דרכו יניחהו להשיג עד שמי השמים שהם כבשונו של עולם שכיסה אותם עתיק יומין. אך הנה טובו בידו ולו משפט הבחירה להתחכם ולדעת וכו'. כי שניים הם בתכונה אחת נבראו, שכל האדם והתורה המשכלת אותו וכו'. שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, והתורה קדושה היא אשר לה מציאות גבוה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק האדם